

באר ישעקב

גליון ל"ז
פרשת בלק (בחול חקת-בלק) תשפ"ג

שיעורי הגאון הגדול מוה"ר רבי יעקב גרינוואלד שליט"א
רב בית המדרש הדסידי בעלזא "זכרון רפאל" בני ברק וחבר הכי"צ דקהל מחזיקי הדת באר"י

טבילה קודם הזאה

שיטת התוספות שיש טבילה קודם ההזאה ואחר ההזאה ✦ שיטת הרמב"ם שרק במוזה בשביעי צריך טבילה אחר הזאה ✦ קושית רבי עקיבא איגר על דברי התוספות ותמיהת האחרונים עליו ✦ פירוש הנצי"ב בדעת רש"י שבריעבד עלתה טבילה גם לפני הזאה ✦ פירוש הגר"א במשנה שמדובר בטבילה אחר הזאה ✦ טבילה גם קודם הזאת שלישי ✦ דעת התוספות בטבילה שקודם ההזאה אם כשירה ביום שלפני ההזאה ✦ טבילה קודם הזאה בכלים

בפרה טבילה כשירה בלילה, מדובר בטבילה שלפני ההזאה, שאותה טבילה כשירה גם בלילה, והמשנה במגילה מדברת בטבילה שלאחר הזאה, שאינה כשירה בליל שביעי, מאחר שההזאה עצמה צריכה להיות ביום דווקא.

אך התוספות הקשו על זה, שאם מדובר כאן בטבילה שלאחר ההזאה, מה חידשו בזה שאינה כשירה בלילה, ומשום שהוקשה להזאה כמבואר בגמרא, הרי מאחר שההזאה דווקא ביום, וצריך לטבול דווקא אחר ההזאה, אם כן פשוט טבילה בליל שביעי אינה כלום. ואי אפשר לומר שהכוונה לליל שמיני, שהרי בליל שמיני אכן מותר לטבול

אך התוספות (שם ד"ה ולא טובלין) נתקשו, שבמסכת פרה (פ"ב מ"א) מבואר במשנה להיפך, שטבילה כשירה אף בלילה, ששינוי שם 'אין טובלין' האזוב בלילה ומזין ביום, אבל הוא עצמו טובל בלילה ומזין עליו ביום, ואם כן איך שינוי כאן שאין טובלין בלילה. וכתבו בשם רבינו תם, שיש שתי טבילות בטמא מת, אחת לפני ההזאה ואחת לאחר ההזאה. לפני ההזאה צריך טבילה כדי שיהא ראוי לקבל את ההזאה, וגם לאחר ההזאה צריך טבילה שנית לעצם הטהרה, כמבואר בספרי (פרשת חקת פיסקא קט) שאם הקדים טבילה להזאה לא עשה ולא כלום. ובזה נתיישבה הסתירה שבין שתי המשניות, שמה ששינוי

שיטת התוספות שיש טבילה קודם ההזאה ואחר ההזאה

במשנה במגילה (כ.) נמנו הדברים שאינם נעשים בלילה, אלא דווקא ביום, ומבואר שם 'ולא טובלין ולא מזין עד שתנף החמה'. ורש"י (שם ד"ה ולא טובלין) פירש שלא טובלין מדובר בטבילת האדם, שצריך הטמא לטבול ביום השביעי, ובא התנא לומר שאין אומרים שראוי לטבול משחשיכה משום שלילה תחילת היום הוא, והרי כבר יום השביעי, אלא צריך לטבול דווקא ביום השביעי. אמנם, לאחר שעבר שביעי, כתב רש"י שמותר לטבול אפילו בלילה.

<<<

פגונים

בטעם שמשא לא הרג את זמרי

הרג. ומדברי הפנים יפות משמע שולוא שהיה בזה משום פקוח נפש, היה מותר למשה ליטמא אף שאין בזה חיוב גמור.

אכן בערוך לנר (שם) נתקשה, למאן דאמר שנתכהון פנחס קודם מעשה זמרי, איך באמת היה יכול להורגו. וכתב שיתכן שזו היתה באמת שאלת פנחס למשה, שאף שכבר ידע הדין שקנאין פוגעין בו, מכל מקום היה מסופק אם יפגע הוא בו מחמת היותו כהן, ומשה ידע ברוח הקודש שיעשה לו נס, ולכן השיב לו קריינא דאגרתא איהו ליהוי פרוונקא. ובזה תירץ גם מה שלא נחשב פנחס כמי שבא לימלך שיהא בזה הדין שאין מורין כן (ראה ח' הר"ז שם), שלא נמלך על עצם הדין, אלא על היותו כהן. ומדבריו מוכח שולוא מה שראה משה ברוח קדשו אכן היה אסור לו ליטמא כיון שהיה כהן.

גם מה שכתב הפנים יפות שמשא היה כהן לענין טומאה, יש לעיין בזה. שבזבחים (קב.) מבואר שאף שמשא כהן היה לענין עבודה, מכל מקום לענין מראות נגעים היה זה, 'דאהרן ובניו כתובין בפרשה'. ולפי זה יש לומר שהוא הדין לענין טומאת מת שכתבו בו 'הכהנים בני אהרן', שלא נהג אצל משה. וכן יש לדייק לכאורה ממה שנטל משה את עצמות יוסף עמו אף שהיה כהן, ודוחק לומר שנתעסק בו רק על ידי שליח.

ויש לציין, שבתפארת יונתן מצינו סתירה בענין זה. שבפרשת חוקת כתב שאהרן נקבר על פי ה', מאחר שמשא היה כהן גדול והיה אסור ליטמא לו, וגם אלעזר היה כהן גדול שכן לבש כבר בגדי כהן גדול בחיי אביו ונתכהון בכהונה גדולה, ולא היו עמו רק משה ואלעזר שלא יכלו לקוברו, ועל כרחך שהקב"ה בעצמו התעסק בו. ומאידך בפרשת אמור גבי טומאת כהנים דייק את הלשון 'בני אהרן', שבא למעט את משה, שאף שהיה כהן לא נצטווה על הטומאה, כיון שלא היה מבני אהרן.

בסנהדרין (פב.) 'וירא פנחס בן אלעזר (במדרש כה, ז), מוה ראה, אמר רב, ראה מעשה ונזכר הלכה. אמר לו, אחי אבי אבא, לא כך לימדתי ברדתך מהר סיני, הבעול את הנכרית קנאין פוגעין בו, אמר לו, קריינא דאגרתא איהו ליהוי פרוונקא'.

מצאנו כמה טעמים למה לא עשה כן משה בעצמו. **בפנים יפות** (בלק) כתב על פי העובדא דאילפא ורבי יוחנן (תענית כא.), שאמר רבי יוחנן 'מדשמעי אנא ואילפא לא שמעי, שמע מינה לדידי קיימא לי שעתא', כמו כן הבין משה כיון שהוא ואהרן ובניו שכחו ולא נזכר אלא פנחס, רצון השם הוא שהוא יעשה.

ויש שכתבו (ישמח משה; שיש שרפי קודש בשם הרה"ק מקאצק, בלק), על פי המבואר שם שהוא 'הלכה ואין מורין כן', ומשה הרי היה בעצמו עצם התורה, וכיון שאין מורין כן לא יתכן שעצם התורה תעשה כן, אלא מחמת קנאת ה' צבאות.

והפנים יפות כתב עוד, על פי מה שאמרו חז"ל (ילקוט שמעוני בלק תשעא) שנעשה נס שלא נטמא פנחס, והנה פסק הרמב"ם (הל' אבל פ"ג ה"ט) שאם יש מת מצוה עדיף שיטמא לו הכהן הדיוט ולא הכהן גדול, ובזבחים (קא.) איתא שמשא כהן גדול היה, ולכן כאן שהיה קרוב הדבר שיטמא באהל ובמגע צוה לפנחס שהיה כהן הדיוט שהוא יטמא.

באופן אחר כתב שם, שבאמת לא היה חיוב מסירות נפש על זה, וזה על פי מה שכתבו התוספות (סנהדרין עד: ד"ה והא אסתר) שאפילו גבי עריות ושפיכות דמים אין צריך למסור נפשו אם אינו עושה מעשה, אלא שרשות לאדם למסור נפשו כשיש קידוש השם, אם כן יש לומר שמשא שהיה כהן לא הוצרך לטמאות עצמו בשביל רשות, אבל פנחס עדיין לא היה כהן וכמאן דאמר (זבחים קא.) לא נתכהון פנחס עד שהרגו לזמרי.

אמנם לפי זה יש לומר גם לולא הפקוח נפש, שיתכן שמאחר שדין קנאים פוגעין בו אינו חיוב גמור, אם כן אין לכהן להטמא על זה, ולכן דווקא פנחס

כפי שפירש רש"י. ועל כן מביאים התוספות פירוש הריב"א, שפירש שבמשנה במגילה אין הכוונה לטבילת האדם הטמא, אלא לטבילת האזוב במי חטאת לפני ההזאה, שצריכה להיות ביום דווקא, וכמבואר במשנה פרה ה"ל. וכן כתבו הרשב"א (שם) והר"ן (על הרי"ף שם). ולכאורה גם לפירוש הריב"א צריך לומר שיש גם טבילה קודם הזאה והיא כשירה בלילה, שכן בזה עוסקת המשנה בפרה.

שיטת הרמב"ם שרק במזוה בשביעי צריך טבילה אחר הזאה

וכבר הבאנו במקום אחר (באר יעקב ח"א, מועדים, שבת פרה) את שיטת הרמב"ם (הל' פרה פ"א הל' א-ב; פירוש המשניות פרה שם) והרע"ב (שם), לחלק בין הזאה בשביעי להזאה שלאחר מכן, שמה שטבילה אינה מועילה לפני הזאה לא נאמר אלא באופן שטובל ביום השביעי, אבל אם נתאחרה ההזאה ושהה מלהזות עד יום השמיני או התשיעי אפשר לטבול גם קודם ההזאה, ובמשנה בפרה מדובר כשמזה לאחר יום השביעי. עיין מה שהבאנו שם בשם האחרונים לבאר לפי זה ענין החק בפרה אדומה באופן נפלא.

ולפי דבריהם לא מצינו כלל שיש שתי טבילות, אחת לפני הזאה ואחת לאחר הזאה כדברי רבינו תם, אלא טבילה אחת יש, שבאופן שמזה ביום השביעי הטבילה היא דווקא לאחר ההזאה, ובאופן שמזה מיום השמיני והלאה רשאי לטבול גם לפניו. אולם צריך עיון לפירושם, מה חידשו במשנה במגילה שהטבילה בלילה אינה כשירה, הרי גם ביום השביעי אינה מועילה עד לאחר ההזאה, וכמו שהקשו התוספות.

קושיית רבי עקיבא איגר על דברי התוספות ותמיחת האחרונים עליו

רבי עקיבא איגר (תוספת רבי עקיבא איגר מגילה פ"ב מ"ד אות כ) מקשה על דברי התוספות ה"ל, מדוע הוצרכו לחדש שיש שתי טבילות, אחת לפני ההזאה שהיא כשירה בלילה, ואחת לאחר ההזאה שכשירה רק ביום. הרי אפשר ליישב בדרך אחרת, שלעולם די בטבילה אחת קודם ההזאה, אלא שיכול לכוון בטבילה זו שתי כוונות. דהיינו הן שתעלה לו לחיוב טבילה לפני ההזאה בכדי לקבל ההזאה, והן שתעלה לו לחיוב טבילה לצורך טהרתו. ורק אם טבל בלילה קודם ההזאה, אין מועילה לו טבילה זו אלא לקבל ההזאה ולא לעצם הטהרה, ויצטרך לטבול שוב לטהרתו ביום דווקא. ובזה מיושבת סתירת המשניות, שבמגילה מדובר מטבילה שהיא לצורך הטהרה ולכן צריך יום דווקא, ובפרה מדובר מהטבילה שהיא כדי לקבל ההזאה, שיכולה להעשות גם בלילה.

ובפירוש **תפארת ירושלים** (על המשניות, שם), וכן **ברש"ש** (מגילה כ.) ו**באבני נזר** (ח"מ סי' עז),

תמחו על דברי רבי עקיבא איגר, איך עלה על דעתו לומר שדי בטבילה שקודם ההזאה לעצם הטהרה ואפילו בשביעי, והרי התוספות הביאו בהדיא מהספרי שאם טבל לפני ההזאה לא עשה כלום. ובשלמא לדעת הרמב"ם הסובר שלאחר שביעי אפשר לטבול אפילו קודם הזאה נחא, שאפשר להעמיד את הספרי בהזאת שביעי שאז צריך טבילה אחר הזאה לעיכובא, אבל לרבי עקיבא איגר שרצה לומר שאפילו בשביעי יוכל לטבול לפני ההזאה, קשה איך יישוב דברי הספרי.

ובאמת, שמדברי רבי עקיבא איגר משמע שסובר שאם טבל בלילה לצורך ההזאה, שאז צריך לטבול שנית ביום בשביל טהרתו, טבילה זו צריכה להיות לאחר ההזאה דווקא, ורק באופן שבטבילה אחת יוצא ידי שניהם, בזה יוצא אף בטבילה שקודם להזאה, אך עדיין צריך עיון מנין לו לחלק בזה.

פירוש הנצי"ב בדעת רש"י שבריעבר עלתה טבילה גם לפני הזאה

הנצי"ב במרומי שדה (מגילה שם) כתב ליישב שיטת רש"י במגילה שהמשנה מדברת על טבילת האדם, שלא יקשה עליו מה שהקשו התוספות מהמשנה בפרה. שיתכן שדין הספרי שצריך טבילה דווקא לאחר הזאה, הוא רק למצוה לכתחילה, אבל אין זה לעיכובא, ובדיעבד אם טבל לפני ההזאה טהור, אלא שלא עשה המצוה כתיקנה. ואם כן מיושב, שמה ששינו במגילה שלא יטבול בלילה, שבליילה אף בדיעבד לא עלתה לו טבילה לטהרתו, רק לצורך קבלת ההזאה, אבל אם יטבול ביום אף לפני ההזאה עלתה לו טבילה אף לצורך עצם הטהרה. ומה ששינו בפרה 'אבל הוא עצמו טובל בלילה', בא להשמיע עצה טובה, שיטבול קודם ההזאה בלילה, כדי שלא יפסיד את המצוה לכתחילה לטבול לאחר ההזאה, שאם יטבול ביום קודם ההזאה הרי יצא ידי שניהם, וכשטובל בלילה יוכל אחר כך לקיים מצוה מן המובחר לטבול גם אחר ההזאה.

ודבריו הם כעין דברי רבי עקיבא איגר שדי בטבילה אחת לשניהם, אך הוא מיישב את דברי הספרי שהוא רק בדיעבד, ומרבי עקיבא איגר משמע שאף לכתחילה יכול לטבול קודם ההזאה, ולכן קשה מדברי הסיפרי.

פירוש הנר"א במשנה שמדובר בטבילה אחר הזאה

על כל פנים נתבאר לנו שלפי פירוש התוספות, נתחדש במשנה בפרה שיש טבילה קודם ההזאה. ולדעת הרמב"ם נתחדש שבטבילה שלאחר שביעי אפשר לטבול קודם הזאה וגם שכשר בלילה.

וכבר הבאנו (באר יעקב שם) את דברי **הגר"א** (אליהו רבה, פרה שם) שכתב פירוש חדש על דברי

המשנה, במה ששינו 'אבל הוא עצמו טובל בלילה ומזה ביום שאין מזין עד שתנץ החמה', 'טובל בלילה' הכוונה לליל שמיני, ו'מזה ביום' היינו ביום השביעי לפני הטבילה, משום שאינו יכול לטבול קודם ההזאה. ואף שהיה לו לכתוב להיפך, 'מזה ביום וטובל בלילה', כתב התנא כן משום שרצה לפרש בסיפא שאין מזין עד שתנץ החמה, והיה צריך להסמיכו למזה ביום. ולפי פירוש זה לא מצאנו מקור לטבילה קודם ההזאה, וגם לא לחידוש הרמב"ם שאחר שביעי יכול לטבול קודם הזאה.

טבילה גם קודם הזאת שלישי

בעצם מה שחידשו התוספות שיש טבילה קודם הזאה, משום שאין הזאה בלא טבילה, יש לדון אם זהו דווקא בהזאת יום השביעי שהוא יום גמר הטהרה, או אפילו בשלישי, או שמא נאמר שדווקא בשלישי יש טבילה זו, כיון שאז היא תחילת טהרתו.

והכסף משנה (שם) מביא בשם **רבינו שמשון** בתשובה, שכתב בפירוש שאותה טבילה שקודם ההזאה, היא בין ביום ובין בלילה, בין בהזאת שלישי ובין בהזאת שביעי, וכן מפורש בפירושו של הר"ש על המשניות (שם), וכן הבין **המנחת חינוך** (מצוה שצט אות יג) בפשיטות.

גם מדברי רבי עקיבא איגר והמרומי שדה הנ"ל מוכח שבשביעי יש טבילה לפני ההזאה, שהרי כתבו שבטבילה זו יוצא ידי שניהם, גם טבילה של קודם ההזאה, וגם טבילת גמר הטהרה. אך הם לא דיברו מהזאת שלישי, אבל יתכן שמודים שיש טבילה גם לפני הזאה זו.

אולם **בערוך השולחן** העתיד (טהרות סי' עב סעי' כא) כשמביא את דעת רבינו תם, כותב בפשיטות שצריך טבילה קודם הזאה ראשונה, ומשמע שסובר שרק קודם הזאת שלישי צריך טבילה. והוא חידוש גדול. גם מה שכתב שטבילה זו כשירה בלילה ואינה צריכה הערב שמש צריך עיון, שוודאי לא שייך ביום השלישי הערב שמש, שהרי אינו נטהר ביום השלישי כלל לשום ענין.

דעת התוספות בטבילה שקודם ההזאה אם כשירה ביום שלפני ההזאה

עוד יש לדון בענין טבילה זו של קודם ההזאה, האם צריכה שתהיה דווקא ביום ההזאה, או אפילו קודם לכן. והנה **התוספות** (שבת קיא. ד"ה לא) הקשו על מה ששינו (יומא פח.) שטמא מת טובל ביום הכפורים, באיזו טבילה מדובר. אם מדובר מטבילה שקודם הזאה, הרי הזאה אינה דוחה יום הכפורים, שהזאה שבות היא, ואין הותר לו לטבול, הלא אין תועלת בטבילה זו, שהרי צריך טבילה ביום הזאה. ועל זה כתבו התוספות, שלעולם מדובר מטבילה שקודם הזאה, ויזה למחר, ובכל זאת יכול לטבול ביום הכפורים, שאין צריך טבילה דווקא ביום הזאה.

יטהר אחר כך, ואם כן גם בזה מיחזי כמתקן, ולכן לא חילקו התוספות בין שלישי לשביעי. אמנם כבר הבאנו בגליון הקודם (גליון לה, פנינים) את דעת ה**צ"ח** (פסחים פ.) שכתב שאי לאו דמסתפינא היה מחדש שהזאת שלישי אינה אסורה בשבת ויום טוב, שמאחר שאין בידו לגמור התיקון לא נחשב מתקן. וראה בשו"ת **שואל ומשיב** (קמא ח"א סי' קיא).

ויטבול בשביעי, ואם כן לכאורה הזאה זו לא גזרו בה, ומדוע לא תירצו התוספות שמה ששינוי טובול ביום הכפורים מדובר בטבילה שלפני הזאת שלישי, שגם יכול להזות אחר הטבילה. אולם יש לדחות, שלעולם הזאת שלישי גם כן אסורה משום שבות, שאף שלא נגמור התיקון על ידה, מכל מקום הזאה זו היא חלק מהתיקון, שבלא הזאת שלישי לא

(א) הנה למעלה הבאנו את שיטת הר"ש ועוד, שגם לפני הזאת שלישי יש טבילה. ולכאורה היה נראה להביא ראיה מדברי התוספות הנ"ל בשבת ובמגילה, שאין טבילה לפני הזאת שלישי, שהרי הטעם שאסרו חז"ל הזאה משום שבות הוא משום דמיחזי כמתקן, והרי בהזאת שלישי לכאורה לא נעשה תיקון כלל, שנשאר עדיין טמא עד שיהי

זה, שאם כן אין זה טבילה בזמנה מצוה.

להיות דווקא ביום ההזאה.

אמנם במגילה (כ"ד"הולא) גם הקשו התוספות כן, שאם מדובר בטבילה שלפני ההזאה, היאך מותר לטבול ביום הכפורים, אם משום שטבילה בזמנה מצוה מכל מקום הרי ההזאה היא שבות, ואיך יכול לטבול מאחר שלא יוכל להזות. ואם מדובר מטבילה שלאחר ההזאה, דהיינו שהזהה מאתמול ועכשיו בא לטבול בשמיני, אין זו טבילה בזמנה מצוה. ותירצו על זה שמדובר באופן שיום הכפורים הוא שביעי שלו, וקיבל ההזאה מקטן, או בשוגג, או שעבר והזהה^א.

ומכך שלא רצו במגילה לתרץ כמו שתירצו בשבת שאפשר לטבול ביום שקודם ההזאה, משמע לכאורה שסוברים שהטבילה צריכה

אך יש לדחות, שלעולם גם התוספות במגילה סוברים שאפשר לטבול אף ביום שקודם ההזאה, אולם דעתם כאן שמאחר שלא יוכל להזות היום, אין טבילה זו דוחה יום הכפורים, ואין זה טבילה בזמנה מצוה, כיון שלא תיגמר הטהרה בזה. אבל בשבת לא הזכירו התוספות כלל ענין זה שטבילה בזמנה מצוה, ומשמע שאף טבילה שאינה בזמנה גם כן יכול לטבול. וכן מוכח שם בתירוץ השני שתירצו בשבת, שמדובר בטבילה שלאחר ההזאה, ומשמע שהזהה מאתמול ויום הכפורים הוא שמיני שלו, ובמגילה דחו התוספות פירוש

טבילה קודם הזאה בכלים

עוד יש לעיין לדעת התוספות שצריך טבילה קודם הזאה, בדין כלים הטמאים, אם גם בזה צריך טבילה קודם ההזאה, או שמא רק באדם צריך טבילה קודם הזאה אבל לא בכלי. ומדברי התוספות בחגיגה (כג. ד"ה עשאוה) מפורש יוצא שגם בכלים יש דין זה, שצריך טבילה לפני הזאה. וכן הביא החזו"ן איש (טהרות ס"ח אות ב; פרה ס"ו אות יט), עיין שם שנקט כן בפשיטות. אולם עיין בבנין שלמה (הקדמה שניה, פרשת מטות) שתפס שבכלים אין צריך טבילה לפני הזאה.

♦ תמצית השיעור ♦

- ✦ במשנה מגילה שטובלים ביום, ובפרה משמע שטובל בלילה.
- ✦ רבינו תם מתרץ שיש גם טבילה לפני הזאה שכשירה בלילה.
- ✦ רמב"ם מחלק שאם מזה בשביעי צריך לטבול לאחר הזאה, ואם מזה אחר כך יכול לטבול לפני הזאה.
- ✦ קושית רבי עקיבא איגר שיש לומר גם בטבילה אחת שצריך לכוון להזאה
- ✦ ולטהרה, ואם טבל בלילה להזאה יטבול ביום לטהרה.
- ✦ אחרונים תמהו על רבי עקיבא איגר שצריך לטבול לאחר הזאה.
- ✦ הנצי"ב בדעת רש"י שרק לכתחילה צריך לטבול לאחר הזאה, אבל בדיעבד עלתה לו טבילה קודם הזאה.
- ✦ הגר"א מפרש המשנה בפרה בליל שמיני לאחר הזאה.
- ✦ ר"ש ועוד שגם לפני הזאת שלישי יש לטבול, ובערוך השלחן משמע רק לפני הזאת שלישי, וצריך ביאור.
- ✦ בתוספות שבת שאפשר לטבול יום קודם ההזאה, ובמגילה שלא תירצו כן אפשר משום שאינו דוחה יום הכפורים שאינו בזמנו.
- ✦ בתוספות חגיגה משמע שגם בכלים צריך לטבול לפני הזאה, וכן כתב חזו"ן איש. ובבנין שלמה שבכלים אין צריך.

תשובת מו"ר שליט"א:

מה שהעיר על החתם סופר מהזאת שביעי, נראה שבאופן שיכול לגמור את הכל עד כדי שיטהר לגמרי, בזה ודאי הוי תיקון גם אם הפעולה הזאת - היינו ההזאה - אינו גומר את כל פעולת התיקון. שמה שחילק החתם סופר בין אופן שעשה כל מה שיכול לעשות כעת, היינו רק באופן שאינו יכול לגמור כעת את התיקון, כדוגמת הזאת שלישי. אבל בהזאת שביעי, שיכול עכשיו לגמור את כל התיקון על ידי טבילה, ודאי נחשב ההזאה לתיקון, אף שבהזאה עצמה עדיין לא נגמר התיקון. וכן מפורש בדברי הצ"ח (פסחים פ). שהבאנו בגליון שם. עיין שם שהוסיף עוד, שאף שלענין אכילת תרומה גם אחרי הטבילה עדיין אינו מתוקן, שיש לו להמתין להערב שמש, מכל מקום לענין אכילת מעשר יכול לאכול מיד אחר הטבילה. וגם לענין תרומה יש דברים שמועיל להם הטבילה מיד, כגון שאינו מטמא אלא פוסל, עיין שם. וראה עוד בקצות השולחן (ח"ו ס"ל קלה סע"ו, ו, בדי השלחן אות 7) מה שהקשה עליו. ומה שהעיר שבהפרשת תרומה הרי יש תיקון במה שהותרה לכהן אכן צריך עיון, וכבר העיר בזה הקצות השלחן (שם, אות 4 ואילך), עיין שם שהאריך בזה.

מכתבים שהתקבלו במערכת

על אודות הבאר

לכבוד עורכי הגליון שליט"א.

תשואות חן חן על הגליון הנפלא. ועל של עתה באתי, מה שנתעוררתי בעיוני במה שנכתב בגליון האחרון (גליון לה, פנינים) לתרץ דברי החתם סופר, דהזאת שלישי חשיבא שפיר תיקון אף שלא טהר גברא עדיין, כיון שעשה כל מה שיכול לעשות כעת, מה שאין כן הפרשת תרומה כיון שיכול להפריש המעשרות לא חשיבא תיקון, ע"כ.

ולא הבנתי במה נתיישבו דבריו, דלכאורה השתא יקשה עליו מהזאת שביעי שלא נגמרה עדיין טהרתו עד שיטבול, ובטבילה אמרינן (ביצה יח). דנראה כמיקר ולא גזרו ביה משום מיחזי כמתקן, ואם כן מדוע אין מזין על הכהן בשבת, וכן על כל אדם שחל שביעי שלו בשבת ערב פסח.

דרך אגב אכתוב מה שנתקשיתי עוד בדבריו, שכתב דבהפרשת תרומה אין תקון כיון שלא הותר הכרי, וקשה שעדיין נאסור משום שהתרומה הותרה לכהן.

צ. ש.

לאור באור התורה

הביאו ברכה לתוך ביתכם - ספרי 'באר יעקב' הנפלאים שיעורים וסוגיות מאור תורתו של עמוד התורה שליט"א אוצרות יקרים מפז מעומקה של תורה - לארכה ולרחבה ערוכים וכתובים בטוב טעם ודעת ובשפה שוה לכל נפש

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
לפרטים נוספים: 053-314-4155

הנחת תפילין בלילה

חובתו, ולא עקרו חז"ל לגמרי את מצות הנחת תפילין בלילה, אם כן לכאורה לא שייך לחלק בזה, ובכל אופן יוצא ידי חובתו בלילה. ויש לעיין בזה.

והשיב, שוודאי אין חיוב להניח תפילין גם ביום וגם בלילה, והוכיח כן מדברי הגמרא בעירובין (ס"ט), שמובא שם מחלוקת התנאים אם נשים חייבות בתפילין, ומבואר שם שהטעם של אותם תנאים הסוברים שנשים חייבות בתפילין הוא, משום שלדעתם גם שבת ולילה זמן תפילין, ולכן נחשבת מצות תפילין למצות עשה שאין הזמן גרמא שנשים מחויבות בהם.

יודועים דברי השאגת אריה (סי' י"ב) לענין הזכרת יציאת מצרים שנוהגת בין ביום ובין בלילה כמבואר בברכות (י"ב), שאף על פי שזמנה תמיד, ואין שום זמן שפטור מהמצוה, מכל מקום נחשבת למצות עשה שהזמן גרמא, מכיוון שהם שני חיובים, חיוב אחד של יום וחיוב אחד של לילה. ולפי זה הוא הדין בתפילין, שאם חיוב היום והלילה הם שני חיובים נפרדים, והנחת תפילין בלילה אינה פוטרת הנחתם ביום, היה זה נחשב למצות עשה שהזמן גרמא, אף למאן דאמר לילה זמן תפילין. ועל כרחך שאם לילה זמן תפילין, הנחת התפילין בלילה פוטר על חיוב היום, ואין שני חיובים בזה.

מתוך דבריו אלו מבואר גם שסובר בפשיטות, שאם לילה זמן תפילין, הרי שהיום הולך בזה אחר הלילה. שהרי דן האם יש לו להניח בלילה שלפניו באופן שלא יוכל להניח למחרת, הרי שהיום הולך אחר הלילה. וכן מבואר בשו"ת **אמרי יושר** (ח"ג סי' ד), שאין מצוה להניח גם ביום וגם בלילה, אלא שאם הניח בלילה שלפניו ולא ביום יצא ידי חובתו.

אולם כבר הבאנו במקום אחר (באר יעקב ח"ב, צ"ו) את דבריו המחודשים של החוות יאיר בספרו **מקור חיים** (סי' ל"ט"ב), שם משמע להיפך, שלמאן דאמר לילה זמן תפילין, הלילה נמשך אחר היום שלפניו לענין זה, שאם לא הניח ביום ניח בלילה שלאחריו, ויוצא בכך ידי חובת התפילין של היום שלפניו. ודבריו צריכים ביאור, עיין שם מה שכתבנו בזה.

איתא בגמרא (עירובין צ"ו): 'הניעור בלילה, רצה חולץ, רצה מניח, דברי רבי נתן. ינתן הקיטוני אומר, אין מניחין תפילין בלילה'. מבואר שנחלקו התנאים האם לילה זמן תפילין או לא. וכן נחלקו תנאים אחרים במנחות (ל"ז), שלרבי יוסי הגלילי לומדים מהפסוק (שמות יג, י') 'ושמרת את החוקה זאת למועדה מימים ימימים' - ימים ולא לילות, שלילה לאו זמן תפילין הוא. ולרבי עקיבא לא נאמר פסוק זה אלא לפסח בלבד. עוד מבואר שם לרבי יוסי הגלילי יתכן שהמניח תפילין בלילה עובר בעשה או בלאו.

דעת הרמב"ם (הל' תפילין פ"ד ה"י) להלכה היא, שלילה לאו זמן תפילין הוא, ויתירה מכך כתב (שם ה"א) שהמניח תפילין בלילה עובר בלאו. אך בשולחן **ערוך** (או"ח סי' ל' סעי' ב) נפסק להלכה, שמן התורה גם לילה זמן תפילין, אלא שיש איסור מדרבנן להניח תפילין בלילה. וטעם הדבר לאסור תפילין מדרבנן אף אם לילה זמן תפילין, כבר מבואר ברש"י (עירובין שם ד"ה רצה; מנחות שם ד"ה קסבר), שהוא גזירה שמא ישן ויפית בהם.

בשו"ת דובב מישרים (ח"א סי' ק"ג אות ב) נשאל על ידי שואל אחד, לפי הסוברים שלילה זמן תפילין, האם יוצא בהנחת תפילין של לילה ידי חיוב יום המחירת, או שמא אף אם הניח בלילה עדיין יש עליו חיוב להניח גם ביום.

וכתב השואל, שנפקא מינה בזה למעשה הוא, באופן שיודע שלא יהיה בידו להניח תפילין ביום, האם יוכל להניח תפילין בלילה לשם מצות תפילין של מחר. שהנה באופן זה, שבימים לא יניח תפילין, מסתבר שלא גזרו רבנן, ואם כן יש להסתפק כנ"ל, האם מקיים את המצוה כאשר מניח רק בלילה ולא ביום.

אלא שיש לעיין במה שמשמע מלשונו, שרק באופן שיודע שלא יוכל להניח ביום ולכן מניח בלילה לשם מצות תפילין של מחר, דווקא באופן זה יש לומר שיוצא ידי חובה בהנחת תפילין שבלילה, אבל אם מניח תפילין בלילה סתם לא יצא ידי חובתו, ויהיה צריך להניח למחרת ביום. וצריך עיון איך שייך לחלק בזה, שאם נאמר שמאחר שמעיקר הדין לילה זמן תפילין, יוצא בזה ידי

תמצית מתוך השיעורים המופיעים בספרי באר יעקב

מן הבאר

בענין קריאת שמע בלא תפילין

(באר יעקב חלק ב' - פרשת בלק)

- ✧ בגמרא שהקורא קריאת שמע בלא תפילין כמעיד עדות שקר או כמקריב קרבן בלא נסכים.
- ✧ מפירוש **רש"י** בגמרא משמע שאם יאחר זמן קריאת שמע קורא בלא תפילין, וכן פסקו **הלבוש האליה רבה והמשנה ברורה**.
- ✧ אך **למגדל דוד** עדיף לקרוא אחר חצות מלקרוא בלא תפילין, וברש"י צריך לומר שחשב שהשליח לא יביא תפילין כלל.
- ✧ בלשון **הדגול מרבבה** משמע כמגדל דוד, אך אפשר שנתכוון רק שיש לעשות כל טצדקי לקרות בתפילין.
- ✧ רש"י כאן הקדים קריאת שמע לתפילין. יש אומרים שלא דק, ויש שהחליפו הגירסא שתפילין תחילה.
- ✧ חידוש **הרה"ק מלובלין** שאם דעתו לקרוא אחר כך בתפילין יכול

בענין הברכה המועילה רק בדיעבד

(באר יעקב חלק א' - פרשת בלק)

- ✧ בדיעבד על כולם אם אמר שהכל, וכן אם בירך על פירות האילן 'האדמה' יצא בדיעבד.
- ✧ **בשו"ע** שבירך העץ על פרי העץ ונתכוון גם על פרי האדמה יצא. ו**שאגת אריה** שלרש"י לא יצא. ו**בשערי הציון** שהסומך על השו"ע אין למחות בו.
- ✧ ביאור דעת רש"י - **לשו"ע הרב** שאין כאן חשש ברכה לבטלה, ולחזון איש שהברכה חלה על העץ ולא שייך בזה נטפל.
- ✧ בפשטות נפקא מינה בטעם משניהם בבת אחת. אך בחזון איש שגם לדעתו אינו נפטר, וצריך לומר שהברכה חלה רק על דבר אחד. וצ"ע.
- ✧ יש לומר נפקא מינה בשומע ברכת האדמה מפי מברך על האדמה ומכוון לצאת בזה לפרי העץ.